

Hétindító

Most, hogy a négyszázados klubjának néhány tagja már odaült *dr. Eke Károly* ítélőszéke elé, bevallván a luxuslakások, telkek, villák, Mazdák, bankbetétek, márkás *Kovács Margit*-kerámiák államilag igazolt eredetét — várnám a „komák” vallomásait is. Azokét, akik a vádaskürtök hajnali hallalijában, és a nagyfröccsel (jobb helyeken whiskyvel) mámorított ultipartis délutánon kicsipegethették, a maguk lecs koncait az össznépi kiárusításból...

Szóval, hova rejtőzködtek el a régi „komák”? A négyszázados külső köreihez csapódó, egykori lelkes komázók? Vélem, már régen új fenekek után kajtatnak. Mert bár „segget nyalni már nem muszáj”, de nem is árthat, a mostani rendszerváltásos tülekedésben...

Rossz bölcsőben

Azt írja **Eörsi István** a mostani *Kritikában*, hogy „a XX. század összes fasiszta diktátora, továbbá konzervatív filozófusa és ideológusa együtt nem értett annyit a marxista és nem marxista baloldal hitelének, mint a sztálinizmus hullahegyekben kicsücsösödő, és még hullák nélkül is elviselhetetlenül sivár és hazug hétköznapjai.” S ez így igaz... Mint ahogy az is igaz — és most, a Valóság legfrissebb számából, a *Miért?* című írásból idézek —, „nem a bizonyos mértékű társadalmi igazságosságra, kiegyenlítésre törekvés bukott meg itt. Hanem egy olyan formája ennek, amely rossz bölcsőben született, és soha növekedése közepette, közel sem került születési hátránya fel számolásához.”

Mert mindig mindenütt ott voltak a „komák” is. Néha arra gondolok, hogy a „hullahegyeknél” is többet

Hol komáznak a régi komák?

ártottak — már ami a közmorált illeti —, a cinikus, a mindig megfelelő feneket kereső, találó komázó karrieristák... Hisz a szédületes nyelvcsapásokkal „motorizált” pályájuk csak azt sugallta: *felesleges robotolni*. Mert a tisztességes munka sehol sem kamatozik. Sőt, gyanús is. Mert ebben a világban a tisztességes munkát fizetik a legrosszabbul.

Kinek kellene az izgágák?

S félek, ezentúl sem lesz másképpen... Kivált, ha mégis „beüt” a B-listázás. Bár a pártvezérek egyfolytában arról szónokolnak, „itt kérem, nem lesz B-listázás” —, ám a honpolgár már tudja: „amit előre cáfolnak, utólag megtörténik.” (Hozzászokhattunk az elmúlt negyven, valahány év alatt.) De nem kell különösebb váteszi hajlam ahhoz sem, hogy előre megjósoljuk: a mostani B-listázáskor is a tisztességesebbje húzza majd a rövidebbet. Az, aki elfelejtette „bebiztosítani” íróasztalát, munkapadját komázással; az ilyen-olyan pártkapcsolatok bástyaival. De világgá szaladhatnak az örök kellemetlenkedők, a pofázók is... Akik ostoba módon azt hiszik: mindenki számára egyformán kötelező — a kötelesség... A munkában is.

Mert az új főnöknek sem kellene az izgága „ellenzékiek”. Még akkor sem, ha az új főnök is ellenzékiként kezdte karrierjét...

Akár negyvenhétben, vagy ötvenhat után.

Csakhogy a következő izgágáknak már nincs másik, *Lajtán* túli út. Az újabb s lehetséges magyar emigránsok immár létszámfelettiek a mostani, *Keletről* megloduló menekültáradatban. Némi erőltetett párhuzamot

keresgélve, azt is állíthatnám: *Borbándi Gyula* sem írhatja tovább az újabb és újabb magyar emigráció életrajzát. (Pedig tervezi a következő fejezeteket is.)

Mindenesetre döbbenetes olvasmány *Borbándi* tanulmánya, mely most jelent meg az *Európa Kiadónál*... Negyvenöt, negyvenhét, ötvenhat, hatvanhárom, hatvannyolc... Megannyi égő állomás — újabb, és újabb exodus —, az elmúlt történelmünk folyamataiban... Negyvenhét a magyarországi demokratikus kísérlet kudarcát jelöli... Az ötvenhatos dátum a levert forradalom, majd a megtorlás, a szűkülő félelem kínjait regisztrálja... Hatvannyolc az elvetélt remények idejét jelképezi. Hisz akkortájt sokan úgy érezték, nincs tovább: a kör már végképp bezárult.

Mondom: döbbenetes olvasmány *Borbándi Gyula A magyar emigráció életrajza* című kötete. És nemcsak azért, mert a szerző rendkívül árnyaltan, a hiteles dokumentumok izgalmaival mutatja be, a különböző előjelű emigrációs hullámok társadalmi, emberi okait —, hanem mert hihetetlen tárgyilagossággal elemzi a „külhonba szakadt hazánkfiai” és az óhaza kapcsolatát. Ahogy írja: „nem szeretnék abba a látszatba kerülni, hogy mai ismereteket vetítsék vissza a múltba, és azok birtokában mondják hitéletet negyven vagy harminc év előtti dolgokról...”

S valóban, mindig „idejében” bírál, s olyasmit, ami a „maga korában is bírálható érdemelt.”

Amiről nem beszélünk, az nincs

Például észreveszi, hogy a hetvenes évek „nyitását” szorgalmazó politikai irány-

zat képviselői sokkal hamarabb szót értenek a „volt nyilasokkal”, mint a későbbi emigránsokkal, a totálitárius hatalommal szembenálló, de alapvetően humanista, szociális érzelmű ellenzékiekkel. (Mondjuk: *Faludy Györggyel*, meg magával *Borbándival*.) Ahogy írja: „amikor 1976-ban, a *montreáli olimpiai játékok idején... úgynevezett olimpiai társaság alakult, abban a magyar követség minden aggály nélkül vette tudomásul a nyilasok részvételét is...”*

De ez már egy másik ügy. Illetve jól tükrözi a honi politikai metódus, az „amiről nem beszélünk, az nincs is”-féle módozatait.

Persze az elhallgatás taktikáját nemcsak nálunk gyakorolták. Megdöbbenve olvasom *Arthur Hertzberg Az amerikai zsidóság jövője* című írásában (Valóság 2. szám), hogy a távoli kontinensen is, egészen a hetvenes évekig „*tabutémának számított a Holocaust...*” (De mondom mást. A rádiós *Mérleg* legutóbbi adásában arról hallottam, hogy a nürnbergi perről készült amerikai filmből — melyet egy nagy amerikai gázgyár is pénzelt — kivágták a gázkamrák képeit, nehogy a New York-i, bostoni néző arra gondoljon: a gázt másra is lehet használni, nemcsak fűtésre, világításra. Mert az ilyesfajta szörnyű képsor gázellenes propaganda.”

Minderről csak azért beszéltem, mert a *Madách Színház* társulata műsorára tűzte *Joshua Sobol A Gettó* című darabját. A dráma nézőinek (és mindenkinek) csak *Zygmunt Bauman* szavait továbbbítom: „*abban a rendszerben, ahol a racionalitás és az etika ellenkező irányba mutat, ott az emberiség csak vesztes lehet...*”

Gantner Ilona